Q. D. B. V.

ANNOTATA
Ad
RES PRUSSORUM,

CONRADI SAMUELIS SCHURTZFLEISCH.

VVITTEBERGÆ,
Sumptibus Hæredum JOH. BERGERI,
Ex Officinâ CHRISTIANI SCHRÖDTERI,
ANNO M DC LXXIV.

Digitized by Google

1.

PRuſſiam, antequam hoc nomine cognita eſt, diverſæ gentes incoluerunt, ſed quæ primas ſedes ibi habuerint, non perinde in expedito eſt affirmare. Ego certum habeo, non Herulos, quod ex Wolfgango Lazio & Matthia Stryikovio quidam referunt, ſed Suevos illic principiò conſediſſe. *

* *Johannes Boëmus mor. & leg. gent. l. 3. cap. 16. tradit auctore Sabellico, Suevos in Livonia & Pruſſia ſedes tenuiſſe, quanquam autem in hac veteris Scythiæ Europeæ parte conſederunt, tamen ex Scythia Sarmatica tanquam aborigines non ſunt deducendi: non enim poſſumus iis aſſentiri, ùt qvi omnes Europæ populos, ita etiam Suevos ex Scythia Sarmatica arceſſunt. De Veteris Sueviæ amplitudine ac ſitu vid. Jod. Willich. cap. 16. in Com. Tac. Germ. Pruſſi nihilominus rectè annumerantur genti Scythicæ apud Guntherum lib. VI, Helmoldum l. 1. cap. 1. Radevicus quoq; eos conjungit cum populis Scythicæ originis, imò & cum Parthis, quatenus per eos Moſcovitæ (aliis Turci) denotantur, cujusmodi ſignificatio apud Guilhelmum Britonem memoratur, l. 4. Philipp. & eò C. Barth. pag. 277. Niſi tamen Bruſci apud Radevicum ſint, qui Ptolomæo memorati, coluerunt Riphæos montes.*

2. Cùm verò eam deſtituerent Suevi, ac relinquerent vacuam, ** ſucceſſere Venedi, ab

Digitized by Google

Sarmatis profecti, & cultu, qualis ejus gentis erat, adornatam, commerciis amplificârunt, opportuno regionis ſitu, atque egregiâ incolarum fortuna, ut naves quàm ſæpiſſime eò commearent.

** *Pars antiquiſſima Suevia, proprio nomine Æſtii dicebantur, qui Pruſſia tractum incolebant, & colligendo ſuccino operam dabant. Tacit. de mor. Germ. cap. 45. illi ipſi tamen Æſtii origine non fuerunt Suevi, licet veteri Sueviâ continerentur, quandoquidem nec lingua ſocietate Germanis conjuncti fuerunt, & tantum ritu habituq; ipſis ſimiles extiterunt, Tacit. ibid. Micræl. l. 1. Chron. Pom. Nec cum illis facimus, qui Gothos illic habitaſſe docent, quippe qui Germaniam cis-balthianam incoluerunt, ut ex Plinio & Tacito liquet. Iſto ipſo tamen conveniunt Gothi veteres atq; Æſtii, quòd utriq; commerciis floruiſſent, & hi quidem argumento ſuccini, quod legebant, haud dubiè cum ornatus, tùm mercatus cauſa: illorum negotiationes teſtatur Visby antiquiſſima civitas, de cujus fato vid. Strelovius Chron. Gothiland. p. 170. 171.*

3. De antiquis Saxonibus apertè palamque ſcripſit Adamus Bremenſis, *b.* omnem diligentiam adhibuiſſe, ut patefacto ad Pruſſos aditu, è portu Sleſvicenſi ſolverent, atq; inde in Pruſſiam mercatus cauſa navigarent.

a *De Pruſſia qui ſcripſerunt, aliàs permultos allegavimus, neq; hic operæ pretium eſt experiri vires in refellenda ea opinione, quâ multi perſuadentur, primos Herulos inſediſſe has terras. Et tamen Albertus Wiiuk Kojalowitz hiſt. Lituan. part. 1. l. 1. ita exiſtimat, & ſicuti ex Stryikovii annalibus hiſtoriam, ita ex Wolfgango Lazio hanc ſententiam hauſit.*

ſt. Præterquam enim quòd longè poſt Gothos Suevoſq; innotuerunt Heruli, diverſam ab utriſq; originem habuerunt. Vid. poſt Jornand. Holmold. Chr. Slav. l.1. c.2. Itaq; rectè diſſentit Andreas Althamerus tom.1.p.34. apud Sim. Schardium. Et propterea, quòd Gothos iſtic olim habitâſſe cenſuit Ph. Cluverius, antiquæ Germaniæ partem nuncupavit, Germ. antiq l.1.c. XI. Pruſſis ſub hoc nomine primò meminit Detmarus Merſeburgenſis l.6. Chron. p.176. poſt eum Adamus Bremenſis l.2. Hiſt. E.c.13. item de ſitu Daniæ & reliq. reg. ſept. cap.208. collat. cap. 227. ubi eadem ſignificatio eſt Semlandiæ, quæ Pruſſiæ, atq; adeò Semborum eadem, quæ Pruſſorum. Agmen claudit Helmoldus, de quo alibi dictum eſt plus ſatis.

b. Vid. d. cap. 227. & Helmold. l.1. cap.1. præcipuum commerciorum genus conſiſtebat in permutatione pellium muſtelinarum, nam auri argentiq; ſtudio non tenebantur, ut proditum eſt ab Adamo, qui pretioſos martures (Latinè pretioſæ martis vocabulum uſurpaſſet) non Pruſſorum, ſed advenarum, qui eam ſuperbis veſtibus materiam quærebant, opinione vocat.

4. Sed qui præterita longiùs ſpectant, non dubitant referre, jam diu ante Pruſſis cum Teutonibus commercia fuiſſe, nec temere fecerit, qui iis aſſentiatur, quod Slavorum, ad quos & Pruſſi pertinent, negotiationes antiquiſſimæ fuerint, & proditæ iis monumentis, quibus res actaq; Francorum continentur.

c. Extant ſanctiones quædam, quibus iſti ſententiæ fidem adhibere poſſint, capitulare Caroli M. l.2. cap.7. apud Goldaſt. T.3.p.156. noviſſ. edit. Conſtitutio Hludovici regis apud Johannem Aventinum l.4. Annal. Boj. p.372. unde eam ſumpſit Goldaſtus, & inſeruit Conſt. imp. T.1. p.210. edit. ejuſd.

quibus nominantur negotiatores Slavorum. Verba capitularis, quod dicitur, hæc ſunt. De negotiatoribus, qui partibus Sclavorum & Avarorum pergunt, quousque procedere cum ſuis negotiis debeant, id eſt, partibus Saxoniæ usque ad Bardenvvich, &c. *Ex quibus promtum eſt colligere, Slavos habuiſſe communes cum Saxonibus negotiationes. Deinde hinc ſequitur, non modò Saxones & Francos, ſed etiam Thuringos, Bojos atq; Alemannos in partem iſtorum commerciorum veniſſe, quod ibidem indicatur commemoratione Erphesfurt, Foranhaim, Raginſpurg, & ſimilium. Tum id opportunitas navigationis declarat, ſiquidem ea ex Pomerania in Pruſſiam expedita fuit ac prona. Venit in mentem Adamo hujus recordari, dum tradit ſequentia.* Ubi & Rhuni habitant. Ibi ad Semland provinciam, quam poſſident Pruzzi, navigatur. *l. 2. H. E. c. 12. Leges Hludovici, Arnulphi imp. filii, dum Slavos, ſive Venedos exhibent, Rugios & Bojohemos potiſſimùm declarant, ſic tamen, ut non protinus excludant reliquos, nec ipſos Pruſſos, quippe ad quos à Rugis, quos Rhunos Adamus exprimit, commodá navigatione deferri pariter merces, & avehi ab iisdem potuerunt. Sed verò & hoc minimè tacendum arbitrabor, quod Janus Douſa, qui res Belgicas exploratiſſimas habuit, Hollandiæ nomen deduxerit à Pruſſis, quod ſi perinde certum eſſet, ac dictum eſt, foret indicium X. ſeculo celebrati nominis Pruſſorum, annal. Holl. pag. 246. Sed verò rectius hoc nomen accerſitur à Danis. Hornius orb. imp. period. 2. can. 6.*

5. Hactenus verò ea inter mercantes conſuetudo viguit, ut poteſtas eſſet commeandi gentibus ad gentes, & permutandi, quæ vellent, ſiquidem uſus ita & ipſarum neceſſitas exigerent:

rent: poſtea Carolingorum ævo leges additæ ſunt, & promulgatæ ſanctiones, quibus commodo negotiantium publicè cautum proviſumque fuit. Demùm *d* Ottonum tempore privilegia conceſſa ſunt ampliora, & formulis confirmata, *e* ut certus commerciorum locus eſſet, & ſolennis conventus mercandi cauſa, ſive id ad dignitatem reipublicæ, ſive ad utilitatem pertinere videretur, prodito Pruſſis exemplo, & quò magis invitarentur ad ſocietatem Teutonicæ negotiationis.

d. *Francorum, etiam Merovingorum commercia nota habeo, & vectigalia eorum nomine pendi ſolita fuiſſe, memoriâ teneo, quæ exhibet diploma Chilperici I. Franco-Merovingorum regis A. 575. Tornacenſi Eccleſiæ datum: eò minùs dubitare debeo de Carolovingicis, quod ſcribendo perſequi nunc non vacat, & per ſe intelligi ex paulò antè dictis poteſt.*

e. *Originem mercatuum ſolenniorum Jo. Gryphiander, atq; Jo. Jacob. Speidelius ſpec. jurid. pol. p. 841. à Dagoberto repetunt in regno Francorum, apud Saxones primùm ab Henrico Aucupe nundinas inſtitutas putant. De neutro id nunc quidem mihi propoſitum eſt negare, & libenter concedam de Henrico Teutonicorum rege, atq; de hoc tantò magis, quòd omnes vires intenderet in gloriam ſuæ gentis amplificandam, Witichind. à Sax. 1. haud neglecturus commercia, quibus jam Caroli M. ætate Magdeburgenſis vicus celebratus fuerat, argumento capitularis Carolini, ſeriùs enim atq; ab exceſſu Henrici I. circumdari muro, atq; urbibus annumerari cœpit: quod indicant Ekkehardus de vit. Notkeri Balbuli*

cap.

cap. 31. Witticb. A. Sax. 2. Abb. Stad. ad A. 971. Nos autem multis, nec dubiis indiciis cognitum habemus, jure, quod literis mandatum eſt, prima hac Ottonis M. in Saxonia auſpicia fuiſſe, qui A 966. mercatum Bremenſem inſtituit, argumento diplomatis, quod poſt Lindenbrogium & Meibomium, viros in hiſtoria verſatiſſimos edidit Joach. Joh. Maderus. Formula eſt, Ottonem conceſſiſſe licentiam conſtruendi mercatum in loco Bremen, *quam compoſitionem retinet Otto III. in diplomate A. 1001: Herluino Epiſcopo conceſſo. Stylus ævi hoc contextu noſcitur:* dedimus jus, fas atque licentiam faciendi, ſtatuendi, atq; conſtruendi mercatum: *porrò & deſcribitur acceſſione aliorum privilegiorum* monetæ, telonii, banni. *Huc ſpectant tabulæ Henrici IIII. imp. A. 1062, Adelberto Hamburgenſi Archiepiſcopo conceſſæ, quibus eidem dedit utendos fruendos* mercatus, monetas, telonea. *quod documento eſt, jam antiquiſſimo tempore hoc jus ſingulare imperatorum Teutonicorum fuiſſe.*

6. Et eæ quidem res ac officia inter negotiantes erant, nec plura de iis reperi, utcunq; inquiſivi, & noſtra Pruſſorumq; monumenta evolvi. Itaque nunc dabo operam, ut omnes intelligant, antiquam eſſe hanc rempublicam, & cum de ejus initiis quæritur, habuiſſe indigenas Principes, *f* quorum imperia poſtea advenæ mutârunt, ſiquidem Teutones, à quibus Teutonici Ordinis nomen eſt, bello in Aſia haud proſperè confecto, reduces in Europam, feliciora arma corripuerunt, & Pruſſos, in quorum ultionem

exciti

Digitized by Google

exciti à Duce Maſovio fuerant, in ſuam Germa-
niciq; imperii ditionem redegerunt. *.

f. *Nam non vanâ ratione quis exiſtimet, multitudini illius populi, cum quo una fuit civilis conſociatio atq; communitas Alanorum, ex quibus Lithuani ortum habere creduntur, & ſtudio, quod ibi floruit, bellicarum rerum, caput neceſſarium fuiſſe, & declarari more ingenioq; Sarmaticæ gentis Principũ patientiâ poteſt, & teſtimonio approbat Kojalovvizius lib. I. hiſt. Lituan. p. 13. & 17. qui dum Stryikovium ſequitur, unà complectitur ejus hiſtoriæ partem, quæ ex Cruciferorum monumentis eſt collecta. Quanquam nec ita certæ ſunt illius narrationes, ut quum ad ultima Veidevvuthi tempora referuntur, procul omni ſuſpicione falſitatis ſint. Interim conf. Eraſmus Stella de vetuſtatib. Boruſſiæ l. 2. qui teſtatur, Alanos Pruſſosq; promiſcuè habitaſſe, ac Veidevvuthum Pruſſorum pariter & Alanorum Principem natione Alanum fuiſſe comprobat. Sed in Alanæ gentis antiquitatibus hæſitavit admodùm Æneas de Piccolominibus, altiùs diligentiusq; repetiit origines Matthias à Michou de Sarmat. Europ. l. 2. cap. 2. Alb. Crantzius breviter attingit, Vandal. l. 6. cap. 8. Multò minùs accurati ſunt eorum commentarij, qui mores atq; inſtituta conditi regum imperij à Veidevvutho deducunt, neq; aſſentior in omnibus Gordiano Gotho, cui Stella & Althamerus quædam accepta ferant, præſertim quòd Hulmigeriam olim dictam eſſe exiſtimant Prusſiam. Cum quibus ſentit Chr. Adolph. Thuldenus hiſt. Europ. ad a. 1655.*

* *V. Mart. Cromerus: Salomon Neugebauer, Caſp. Henneberger in Chron. Crucif. aliàs à nobis commemorati ſunt, quibus addantur Joach. Curæus Annal. Sileſ. p. 63. Jo. Micræl. Chron. Pomer. p. 273. 276. Aubertus Miræus ſtat. rel. Pruſſ. l. 1. c. 49. Joh. Gualterius Chr. Eccl. pol. ad A. 1233. nec enim nunc quid addimus de Alb. Crantzio & Dav. Chy-*

træo

trea. Rationes temporum non perinde omnes ineunt, quas nos ſubducimus hunc ad modum. I. transactio de bello Pruſſis inferendo cum Conrado Duce Maſoviæ refertur ad annum 1228. apud. Sal. Neugebauer. rer. Pol. l. 3. p. 133. Conf. Cromer. l. 7 Gabriel Bucelinus exiſtimat annum 1217. primâ Teutonici Ordinis expeditione contra Pruſſos inſignitum fuiſſe: rer. Germ. Chron. deſcript. ad h. A. El. Reuſn. Iſag. hiſt. ad A. eundem. Eqvidem jam ante annum 1228. jus belli inferendi Pruſſis conſecutus fuerat Ordo Teutonicus, quod præter imperatoris atque Pontificis conceſſionem legitimè eſt pactus, in quantum parti læſæ auxilium tulit, & propter vindicandum ab injuriâ Conradum Maſoviæ Ducem arma ſumſit. Multò minus cum Miræo A. 1215, nominari debet. Anno autem 1209. in Pruſſiam miſſi ſunt, qui barbaros docerent verum de Deo ſenſum, Chron. Lauterberg. ad d. A. Nam quod Adelberti ad eos adventum & cœpta multò ante doctrina cœleſtis, ſed mox à Pruſſis ſpreta initia attinet, alibi explanatè & in loco diximus. II. itaque iſtas rationes approbamus, quæ retinent annum cIɔ CC XXIII. à Chriſtophoro Manlio congruente acroſticho notatum: quo Hermannus de Salza Magiſter Ordinis inſignia victor primus in Pruſſiam intulit. Cujus præclarè multis ante ſeculis meminit Fridericus II. in epiſtola A. 1247. ad regem Galliæ perſcripta, & Fratrem Hermannum magiſtrum domus ſanctæ Mariæ Teutonicorum *nuncupat, ac inter* fideles *ſuos numerat. Quanquam autem aliâs* fidelis imperii *non continuò denotet civem imperij, ſed finibus beneficiarij juris ſaltem contineri aliquem arguat, hic tamen utrumq; deſignat. Hujus ratione Albertus Marchio Brandenb. antequam ſe Poloniæ regi in clientelam daret, locum in imperij conſeſſu tenuit, Sleidan. comment. lib. 5. III. Hermanni effigies cernitur in cœnobio Leubuſienſi in Sileſia ad Oderam ſito: nomen atque titulum vidi ſcriptum ad hunc modum.*

HER-

HERMANNUS DE SALZA SACRÆ DOMUS BEATÆ MARIÆ TEUTONICORUM PRUSSIÆ DEFENSOR MAGISTER XRISTIANORUM FIDELISSIMUS

ANNO DOMINI M CC XXX.

OB VIRGINIS MARIÆ HONOREM.

Alibi hæc legi. Hermannus de Salza Ordinis Militiæ Teutonicorum Magiſter primus ſacra domus Vexilla in Pruſsiam Victor traduxit: annus hoc verſu denotatur:

HerMannVs prVsſos ChrIſtI ſVb Vota CoegIt.

IV. Nec tamen Cruciferi ita debellare potuerunt Pruſſos, ut non inſurgerent rurſus, & Chriſtiana ſacra, quæ ſe receperant, amplexuros, rejicerent, usq; dum hi aſcitis in fœdus aliis Principibus, adigerent, ut datis obſidibus promitterent, Chriſtianam religionem ſervaturos eſſe. Aut. paralip. ad Urſpergens. ad A. 1254. Sed de auſpiciis Cruciferorum Ordinis vid. Raphael Volaterranus, & libro ſingulari Franciſcus Modius: Henricus Bangert. ad Arnold. Lubec. lib. 3. cap. 36. Nam Cruciferi, qui flagellatores dicuntur, aliò pertinent, de quibus eſt apud Jacobum Mayerum ad A. 1349.

7. Verùm Pruſsia, quà Ducibus paret, anno ſupra milleſimum quingenteſimo, vigeſimo quinto, lege beneficiariâ pervenit ad Marchiones Brandenburgicos, inter quos primus fuit Albertus, *g* ſtirpe Zollerana, & ſi propaginem hujus ſpecto, Onolsbacenſi domo ortus, qui novam Ducis Pruſſiæ dignitatem ad familiam ſuam adjunxit.

g *Johannes Sleidanus commentar. lib. 5. Simon Schardius tom. 4. pag. 74. Salomon Neugebauer hiſt. Polon. l. 8. pag. 625. edit. Hanov. quæ Francofurtenſi multùm præſtat, & lon-*

& longiùs porrigitur in contextu hiſtoriæ regum : Martinus Cromerus orat. pro Sigismund. p. 28. Veniuntq́, hic duæ Alberti transactiones in conſpectum, altera cum rege Sigismundo, altera cum Ordinibus Pruſſiæ, in quantum Duci obnoxiæ : illius ſummam continent dicti ſcriptores, hujus capita exhibet Mich. Caſp. Lundorp. continuat. Sleid. ad A 1566. quorum quædam, præſertim de jure Culmenſi, & de immunitatibus Pruſſorum, repetit Jac. Aug. Thuanus, & de iis ſtabiliendis in conventu Regiomontano actum fuiſſe, confirmat ad A. 1582.

8. Atque hoc demùm ſuperiorum bellorum remedium fuit, ut Prusſia, cui hactenus Germania jus atque leges dederat, ejus imperio ſubtraheretur, ac poſtquam tot injuriis vexatiobusque Polonorum expoſita fuerat, regno Polonico tandem obnoxia redderetur. Nam quùm is Pruſſiæ ſtatus eſſet, ut ab Alberto Magiſtro, Teutonici Ordinis defendi non poſſet, atque ejus rei cauſa Carolus V. ad quem ſuprema illius jurisdictio ſpectabat, de auxilio ſolicitaretur, hic autem aliis bellis diſtractus, ope indigentem deſtitueret, maluit Albertus Polonis cedere, quàm irritâ imperatorii ſubſidii ſpe, omnis ſui juris atque ditionis ad ſe pertinentis jacturam facere, quippe perſuaſus, neceſſitatis id, non fidei mutatæ fore exemplum, ſiquidem nemo ſit, qui non præoptet ſe liberari, quàm perire ſub externo hoſte. Propterea cum Sigismundo I. rege conven-

conventum eſt, ut propter tot clades, ac belli calamitates finiendas pax inſtauraretur, & Pruſſia, in quantum generali magiſtro Ordinis ſubjecta erat, in ditionem regni Polonici redigeretur, à quo eam lege beneficiaria poſſidendam, acciperet Albertus, ac jure hæreditario innixam ad filios poſteroſq; transmitteret, aut ſi hi defuturi eſſent, ſucceſſio perveniret ad ipſius fratres Caſimirum & Johannem.

h. *Ajebant Poloni*, fundum & ſolum terræ Pruſſiæ intra fines, limites & circulum ditionis regni Poloniæ contineri ac concludi, *vid. diploma, quod dicitur concordia, anno 1525: April. 9. Cracoviæ confectum, apud Jacobum Priluſium tract. de prov. Polon. 2. exaggerabant offenſas ratione finium regundorum, & illatas injurias, ac ſpreta ſuperiora pacta & violatum jusjurandum fidelitatis à tempore Caſimiri præſtari ſolitum, ruptamq; pacem perpetuam, anno 1436: inter regem regnumq; Poloniæ, & Ordinem Marianum initam. V. Literæ Sigismundi I. 28. Jul. anno 1520. ad Leonem X. Pontif. perſcriptæ. Verùm neq; prior, nec poſterior ratio pondus habuit, & primus acquirendi titulus, isq; juſtiſſimus belli & tranſactionis, ac poſſeſſio multorum ſeculorum propugnandæ Ordinis Mariani Teutonicorum cauſæ ſufficere debuerunt. De injuriis pares utrinq; erant querelæ, non judicio regis Polonici, qui pars diſceptans fuit, ſed arbitrario terminandæ, eò magis, quia non erat in poteſtate Ordinis paciſci præter & contra voluntatem ejus, cui ſupremum illius terræ Imperium competebat, quod citra controverſiam fuit penes Imperatorem, eſtq; argumento ipſamet Caſimiriana tranſactio, Regiomontum cum cæteris caſtris atq; oppidis, diſtrictibusq; omnibus & univerſis juribus pleno dominio ſub Imperatoris &*

imperii clientela atq; ſuprema juriſdictione manſiſſe: Prilus. p. 200. Quod adeò verum eſt, ut mutato Alberti erga imperium obſequio ac fide, Waltherus Kronbergius in ejus locum ſurrogaretur, & in publicis imperii tabulis ſubſcriberet hoc modo: Waltherus à Kronberg, adminiſtrator magni magiſterii in Pruſſia, magiſter Ordinis Teutonicorum per Germaniam & Galliam *(in receſſ. Teuton.* Italiam) *vid. poſt Joh. Sleidan. ad A 1525. decretum comitior. Spirens. A. 1529: conſtitution* wider die Widerteuffer §. 7. *R. I. 1530:* §. *145: 1532:* §. 5. *R. I. 1535: ejus vice Eberhardus Etzingen, A. 1541: 1542: 1544: rurſus eum repræſentavit legatus: eadem ſubſcriptione Wolfgangus conſpicitur in R. I. altero A. 1544. & 1545: 1548: 1551: 1555. 1557: 1559: poſt Wolfgangum nomen adminiſtratoris magiſterii in Pruſſia ſubſignavit Georgius 1566: ejus loco legatus 1567: 1570: A. 1576. Henricus, & vice ejus Volbrechtus Swalbacenſis, ac 1582. Johannes Achilles Iſung, 1592. Maximilianus Archidux, & qui ejus vicem geſſit Johannes Euſtachius Weſternachius, 1598: A. 1603: nomine ipſius Chriſtophorus Thumb, 1613: iterùm Weſternachius, 1641. Johannes Caſpar, 1654. Leopoldus Wilhelmus, ejusq; tanquam adminiſtratoris Magiſterii in Pruſſia legatus. Quod indicio ſit, Pruſſiam, qua ad ordinis Mariani ditionem pertinuit, nondum ab Imperio Germanico pro derelicta fuiſſe habitam, niſi Auſtrii Electori Friderico Wilhelmo A. 1657: ſupremum in Pruſſiam jus à rege regnoq; Poloniæ petenti, ipſimet ſuam in eo negotio operam navaſſent, & quia tunc de concordia inter regem Johannem Caſimirum remq; publicam Polonicam & prædictum Electorem reſtituenda agebatur, omni ſtudio atq; interpoſita per legatū auctoritate effeciſſent, ut petitionis compos fieret, & conſequeretur ſupremum Pruſſiæ ducatum. Enimvero Baro Liſola, Orator Leopoldi Cæſaris, hanc cauſam enixiſſimè tuendam ſuſcepit, & ut Brandenburgicus firmo atq; indubitato*

pacto

Digitized by Google

pacto talẽ, neq́; poſthac à rege & republica Polonica dependentẽ ducis dignitatem obtineret, elaboravit. V. autor Maxim. Gallic. p. 5: item ſcriptor Polonic. Maxim, & acta, quæ dicuntur, præliminaria tranſactionis Velavienſis. Quod tametſi Imperium non expreſſè ratum habuit, tamen pro tacito ejus conſenſu adferri argumenta poſſunt, eò quòd neq́; paciscentes ſuper eo negotio interpellaſſet, neq́; pacto inito, cujus notitia ad omnes pervenerat, contradixiſſet, neq́; diſſensũ quoquomodo ac ulla ſolenni formula teſtatum feciſſet: quinimò hanc, dum maximè ſuſcipi debuit, cauſam deſeruiſſet, & voluntatem Cæſaris, qui ad pacem & pactum iſtud vehementer tunc inclinabat, tacitè approbaſſet, veteriq́; adeò prætenſioni talẽ in modum renunciaſſe non ſine cauſa videri poſſet. Propterea ſi prima Alberti tranſactio tanquam in præjudicium imperii facta, judicio Caroli V. imp. reſciſſa eſt, & quia is in propoſito perſeveravit, proſcriptione imperiali multatus eſt, apud Sleidanum comment. l. 7. & 8: poſtea tamen gravibus de cauſis, & deprecantibus pro eo neceſſariis mitiùs hæc res tractata eſt, ac decretum, ut per interceſſionem de cauſa cognoſceretur, *lib. 26. Ab eo tempore cum ſe abdicaſſet imperio Carolus V. conquievit quidem iſta controverſia, ſed ejusmodi ſignificatio animi atq́; voluntatis, quæ ad derelicti titulum ſufficeret, nondum extabat, quo factum eſt, ut juris conſervandi cauſa Waltherus Cronbergus, & qui ei ſuffecti ſunt, titulo Magiſtri Ordinis uterentur, neq́; ab eo unquam abſtinerent. Verumenimverò præterquam poſſit eſſe dubium, utrum ſola illa & præter alia juris documenta tituli ſcriptura ad ſuſtinendã prætenſionẽ legitimam ac validã ſufficiat, id quoq́; eſt in ambiguo, an, ſi manente etiam uſu tituli, alia derelinquendi ſigna appareant, & ita comparata ſint, ut præſumptione certiori, quàm ea eſt, quæ à ſolo tituli uſu colligitur, innitantur, in lance hujus judicii præponderent, nec ne? quorum illud quidem videtur eſſe affirmandum.*

Digitized by Google

dum. Nam id nunc non afferam, quòd quidam juriſprudentes exiſtimant, imperium eſſe ex genere earum rerum, quæ propter non uſum ſtatim pereant, & ſi non adſit caput imperans protinus eſſe deſinant, ſiquidem id dubium cenſeri poſſit, nec ita unquam definitum, ut certi aliquid ſtatuere liceat. Nam iſte non uſus ſi à non utendi & non retinendi dominii animo proficiſcitur, & per validas præſumptiones ac ſufficientes conjecturas intelligitur, non repugnaverim huic ſententiæ, cum per ratiocinationem à conſtitutione imperiorum deſumptam, & per viam juris ſocialis explicatam, omninò ita affirmandum eſſe videatur. Illud ſanè in parte hujus argumenti extra omnem dubitationem eſt poſitum, Magiſtrum Teutonici ordinis, poſtquam petenti auxilium non quidem denegatum, ſed non in tempore ſummiſſum eſt, ſe pro eo, qui extra imperii ditionem eſt, geſſiſſe. Quinimo jamtum anno 1512: de mente Magiſtri Mariani Ordinis ſubdubitatum eſt, imperii ne membrum profiteri ſe vellet, annon? R. I. 1512: §. 26. Den Hochmeiſter auß Preuſſen belangend/iſt betracht/nach dem der Handel begehrter Hülff an uns und die Ständt mercklich groß iſt/auch noch nicht wiſſend / ob der Hochmeiſter ſich / alſ ein Glied/ zum Reich thun wölle / oder nit / *& quæ ibi ſequuntur auxilii, quod flagitaverat, dilationem attinentia. Quamobrem Carolus V. in literis ad Albertum ſcriptis ita aptè decenterq; ſtylum temperat, ut ipſũ ad concordiam & ea præſtanda, quæ præceſſores ejus regibus Poloniæ præſtiterunt, exhortetur, quanquam ſalvo ſuo & imperii jure, apud Priluſium p. 224: ùt ex actis ſequiorum temporum doceri poteſt, conſtatq; aliàs, tunc ſaltem fuiſſe diſceptationem de jurejurando, quod ab Alberto recuſatum eſt, quia ſi id maximè præceſſores ſui Caſimiro regi præſtitiſſent, tamen id fuiſſet contra pacta ſuperiorum temporum, Sleid. lib. 5. & 8. Neq; tamen nos diffitemur, poſteriora pacta futura fuiſſe valida, ſi, dum ea coaleſcebant,*

bant, Imperatoris atq; Imperii conſenſus interveniſſet. Etſi autem ab initio non fuit legitima, & auctor ejus non poteſt abeſſe à culpa, tamen quin tacita poſtea conceſſione convaluerit, vix licet quòd ambigamus. Spectatq; eò imprudentia Magiſtri & totius hujus ordinis, qui, cum de Pruſſia in formam circuli imperii *redigenda anno* cIɔ Iɔ XII. *in comitiis Trevirenſibus conſultaretur ſalutari conſilio repugnârunt, & Polonis adeò invadendi ſe, ac mutandi ſtatus ſui occaſionem dederunt. V. acta Comitiorum Trevirens. ad d. A. Gold. de reg. Boh. lib. 2. c. 16. n. 2. Veruntamen Gedanum & Elbinga olim circuli Saxonici jure continebantur, ſi maximè provincia ipſa non deſcriberetur in peculiarem circulum. Spreng. Luc. p. 68. Jamdiu autem eſt, quòd Gedanum & Elbinga Reipublicæ Polonicæ annumerantur, & Gedanum inſuper ſuffragium habet in Comitiis Polonicis, non ſecus atque Cracovia & Vilna, apud Piaſecium Chron. Polon. ad A. 1632. Ex quo intelligitur, præter Senatores ac ordinem equeſtrem, dictas Civitates quoq; ſuffragio eſſe præditas: ſed hæc aliò pertinent.*

9. Alberto, qui primus Ducis titulo acquiſivit Pruſſiam, anno cIɔ Iɔ LXIX. ſucceſſit filius Albertus Fridericus, Princeps valetudine & animo imbecillis. Is cum regendo ducatui eſſet impar, beneficio regis Sigiſmundi reiq; publicæ ipſi datus eſt curator agnatus proximus Georgius Fridericus, quò & provideret rationibus infirmi Ducis, & vice ejus Ducatum Pruſſiæ adminiſtraret, fide priùs, quàm id munus conſequeretur, jurejurando data, ſi Albertus Fridericus vires & priſtinam judicii facultatem reciperet, ac filios

ex Maria Eleonora conjuge ſuſciperet, ſe ſine ulla interpoſita mora de adminiſtratione provinciæ deceſſurum eſſe. Antequam verò hæc fierent, & rex resq; publica hoc extremum curandæ Pruſſiæ auxilium experirentur, agnati Brandenburgici ad ſocietatem inaugurationis beneficiariæ admiſſi ſunt, *i.* ea lege, ut ſiquid Alberto Friderico humanitus eveniret, ſucceſſio ad ipſos deferretur: præcipuè Septemvir Brandenburgicus in eo operam ponebat, ut & dignitatis ſuæ, & obtinendæ ſucceſſionis cauſa legati ab ſe miſſi vexilla contingerent, atq; eo ritu Principum more inſtitutoq; jus in Pruſſiam ſibi & ſuæ familiæ paciſcerentur.

i. *Quid actum fuerit, cognoſcitur ex diplomate inaugurationis, in quo hæc leguntur.* Sacra regia majeſtas celſitudinem veſtram (*Albertum Fridericum*) per vexilli traditionem ſolenni ritu de feudo ducatus Boruſſiæ inveſtit, ac cæterorum Marchionum Convaſallorum (*Georgii Friderici Marchionis Anſpacenſis, Joachimi Friderici Electoris*) oratores ad contactum extremitatis vexilli clementer admittit, *etc. Inter* convaſallos *quoque fuit Septemvir Brandenburgicus Joachimus Fridericus, quem & denotare voluit Paulus Piaſecius Chron. p. 4. dum ſcribit.* Electoris quoque Brandenburgici Legati vexillum inſigne iſtius fiduciæ (*qua dictione feudum, licet non ſatis bene ac convenienter, indicat*) ſimul (quaſi eodem jure ſucceſſionem ejus ſpectantes) contingebant. *Vigore bujus pacti beneficiarii Johannes Sigiſmundus Georgio Friderico, Alber-*

Alberti Friderici patrueli & curatore, ac Joachimo Friderico Septemviro, ad quem ab exceſſu Georgii Friderici munus curatoris delatum eſt, mortuis, Pruſſiæ ducatum anno cIↃ IↃc XI. adeptus eſt, atq; Annam Alberti Friderici ex Maria Eleonora Juliacenſi filiam in matrimonio habuit. Piaſecius chron. p. 274. Quanquam autem contra primam inaugurationem in comitiis Lublinenſibus anno cIↃ IↃ LXIX. factam obteſtati ſunt Nuncii terreſtres, & haud dubiè eò digitum intendit Piaſecius, quando tradit, ElectoremBrandenburgicum quaſi ſucceſſionem ſpectaſſe, tamen poſtea diverſis ac non dubiis privilegiis jus hoc confirmatum, & miſſo in poſſeſſionem ejus ducatus Johanne Sigiſmundo, reipſa atq; opere anno ſupra milleſimum ſexcenteſimum undecimo eſt impletum.

10. Cum Electores Brandenburgici hunc ad modum dominio beneficiario ac ſecura poſſeſſione Pruſſiæ fruerentur, anno cIↃ IↃc LVII. Fridericus Wilhelmus, excelſo animo princeps, tranſactione Velaviæ cum rege regnoq; Polonico inita, novo & memorabili exemplo ſupremum ejus ducatus imperium acquiſivit, hoc jure atq; titulo pro ſe & omnibus maribus, quotquot deinceps ex familia Electoris rectâ ſerie deſcendent, ſeparatim à Germaniæ rationibus retinendum: *k.* ſi verò iis omnibus ac ſingulis quid humanitus eventurum eſſet, & tota adeò propago Electoris præter expectationem & contra vota omniū deficeret, ſtatutum mutuo conſenſu eſt, uti Pruſſia priſtinam juris beneficiarii con-

ditionem reciperet, atque eâ lege ad ipſius agnatos rediret, tamdiu certo ſtabiliq; jure permanſura, usq; dum ſtirps Marchionum Brandenburgicorum in rebus humanis vigeat, ac habeat legitimos ſucceſſores.

k. *Vehementer errant, & vim actorum veritati adferunt, qui eam pactionem appellant Bambergenſem, ùt auctor maximarum ſtatus Polonici Germanicè anno 1670. editarum; nihilo veriùs docent, qui tranſactionem Brombergenſem nominant, ùt Pacificus à Lapide in Monzamban. not. & ſtrict. p. 51. Velavienſis enim dicenda fuerat ab oppido Pruſſia, in quo XIX. Septemb. A. clↄ Iↄc LVII. coaluit, nomen ſortita, quæ extat in tractatibus pacis Coloniæ evulgatis: unde 1. conficio, maſculos deſcendentes ex linea electorali ratione atq; contemplatione primi acquirentis Friderici Wilhelmi veros ac legitimos ſupremi Pruſſiæ ducalis imperii hæredes eſſe: 2. agnatos lineæ ſive domus Culmbacenſis atq; Onolsbacenſis in caſu deficientis lineæ electoralis poſtliminiò futuros eſſe regis & regni Polonici beneficiarios, ſeu Vaſallos ratione Pruſſiæ ducalis, quã, ſi ad orbitatem redigeretur linea electoralis, primò domus Culmbacenſis, ſive Baruthina & hac extincta, Anſpacenſis obtineret. 3. excipi præfecturas Butovienſem & Lauenburgenſem, quas elector ac hæredes ſucceſſoresq; ejus jure pacti Velavienſis titulo beneficiario poſſidebunt. 4. iſti pacto convento hanc legem à rege req; publica Polonica dictam eſſe, ut quanquam Pruſſia ex feudali facta eſt allodialis, tamen ideo Germaniæ non accreverit, ſiquidem contractui Velavienſi ea lex data fuerit, ut elector non ratione imperii Germanici, ſed ex alia cauſa, ac ſeparatæ civitatis jure ſupremum Pruſſiæ ducatum obtineret: quam legem rex ac reſpublica Polonica dare non dubiè poterant, quia penes utrumque tunc jus danda hujus*

Digitized by Google

jus legis erat, inquantum utriq; ſummum Pruſſiæ imperium competebat, quod extinctâ in ſolidum familiâ electorali recuperabunt quoq;, & redeunte ad agnatos dominio utili, recipient Pruſſiæ dominium directum. Quanquam autem id ab initio legitimè & à non domino ſit acquiſitum, tamen poſtero tempore præſumtione dereucti & longa poſſeſſione ac præſcriptione temporis convaluit, ut regi reiq; publicæ alienandi ſupremi Pruſſiæ imperii poteſtas eſſet. 5. Quocirca non facimus cum Philippo Andrea Burgoldenſi notit. imp. part. 1. p. 170. & Pacifico à Lapide in not: & ſtrict. p. 51. qui opinantur, Pruſſiam ducalem ab Electore Friderico Wilhelmo rurſus imperio Germanico adjunctam eſſe. Johannes Wolfgangus Textor de rat. ſtat. cap. 19: p. 631: non ita quidem audacter hoc affirmat, exiſtimat tamen, aut ſaltem eò inclinat, ut putet, electorem teneri ad Pruſſiam Germaniæ poſtliminiò innectendam. Cujusmodi denuò incorporandi, ut loquitur, obligatio haud difficulter per ea, quæ diximus, convelli poteſt. 6. Quod alioqui pactum ſupremi Pruſſiæ ducatus ad transverſales non ſit extendendum, facilè ex formulâ ejus liquet, quam adſcribere huc non gravabor, ut fontes, ex quibus hos rivulos deduximus, in promtu habeantur, qui cujusmodi ſint, conſtabit ex ſequentibus. Ducatum Pruſſiæ iis finibus circumſcriptum, quibus Sereniſſimus Elector illũ olim jure feudi, ante hoc bellum exortum poſſidebat, ipſe deinceps & deſcendentes ejusdem maſculi, ex toro ejus legitimè procreati, indeq; deſcendentes omnes, donec quisquam ſupererit ex deſcendentibus maſculis ſuæ ſerenitatis electoralis jure ſupremi dominii cum ſumma atq; abſoluta poteſtate ſibi habebunt, poſſidebunt, regentq; absq; omnibus antehac præſtitis oneribus. Quanquam verò ſereniſſimus Elector ejusq; deſcendentes omnes maſculi omni prorſus va-

 ſalla-

ſallagii nexu, quo hactenus regi & reipublicæ Poloniæ obſtricti fuerunt, iisq; omnibus, quæ inde dependent, liberentur, non tamen perpetua feudi alienatio inde ſequitur: ſed deficientibus maſculis ex præmemorata linea legitima electorali deſcendentibus, ſerenisſimis regibus & reipublicæ Poloniæ jus ſuum integrum in præfatum ducatum reſervatur, & tali pacto præfatus ducatus à republica Poloniæ non avelletur, quæ tamen reſervatio interim ante caſum exiſtentem, juri ſupremi dominii ſerenitatis ſuæ electoralis, ejusq; deſcendentium nullo modo præjudicabit. Promittit etiam ſua regia majeſtas tam pro ſe, quàm ſucceſſoribus ſuis, ſe in caſu non exiſtentium deſcendentium ſpecialem habituros rationem agnatorum ſerenitatis ſuæ electoralis, nimirum domus Culmbacenſis & Onolsbacenſis: & officia collaturos apud regni comitia, ut caſu caducitatis exiſtente, etiam illi alii præferantur, & ad ſucceſſionem præfati ducatus admittantur, ſub iisdem feudi conditionibus & obligationibus, quibus antehac ſereniſſimus Elector ejusq; anteceſſores illum vigore inveſtituræ poſſederunt. 7. *Eſt autem inter agnatos Electoris ſucceſſione proximus Marchio Culmbacenſis, & ſi Electori hæredes maſculi defuturi eſſent, Pruſſiam ducalem tanquam vacuam, ſibiq; jure beneficiario, certè in electore Joachimo Friderico per inveſtituram acquiſito, & ſubſequentibus temporibus ac noviſſimis pactis confirmato, debitam hæreditatem aditurus: ſiquidem hoc pacto cautum ſit, ut agnati, id eſt, ſuo quisq; ordine, ad dominium ac poſſeſſionem beneficiariam Pruſſiæ ducalis admittantur, neq; liberum ſit reipublicæ, quæſitum agnatione jus adimere, aut quoquomodo intervertere, ſed id omne ſalvum atq; integrum conſervabit, quod agnatis,*

gnatis, poſito eo deficientium maſculorum electoris caſu, ut hæredibus poſtliminiò feudalibus debetur: Nam hi non tanquam hæredes nexu beneficiario ſoluti, & tanquam ſui juris ac ut vocantur, allodiales, ſed tanquam feudales ſuccedent. 9. Cæterùm executioni hujus pacti datus eſt annus ſupra milleſimum ſexcenteſimum ſexageſimus tertius, facta illius juris, quod anno ſuperiori quinquageſimo ſeptimo datum impertitumq; fuerat, die 18. Octob. ſolenni declaratione, ut ejus, cujus Pruſſiæ ratione vaſallus antea fuerat, nunc ſocius fieret atq; fœderatus, quod colligas ex his pacti Velavienſis verbis: quoties autem, finito hoc bello (*Suedo-Polonico*) novum aliud bellum contra Serenisſimum regem ac rempublicam Poloniæ orietur, ſua ſerenitas electoralis ejusq; deſcendentes (*ex pacto, non dominio, qualè antea viguit*) tenebuntur, 1500 pedites, & 500 equites regi ac regno Poloniæ ſubminiſtrare, *&c. 10. De epiſcopatu Varmienſi quoq; conſtitutum eſt, eo jure, quo antehac, posſidendum eſſe, quod argumento ſit, nondum eſſe donatum jure ſeculi: uti id quidem cum rege Suediæ conventum fuiſſe, non ſine ſtomacho ipſe confitetur Andreas Olſowſkius cenſ. cand. Pol. Permoleſtè ſanè ferebat Johannes Sigismundus, quod Simoneta Epiſcopus Fulinatenſis, tanquam Nuncius Apoſtolicus ſibi inaugurationem Pruſſiæ beneficiariam adepto, obnunciaſſet, & propter ſuppreſſos Sambiæ & Pomeſaniæ epiſcopatus palam contradixiſſet, Vid. Paul. Piaſec. ad A. 1611. Verùm neq; tunc, neq; poſtea, neq; in hoc pacto Velavienſi ejus facta contra obteſtationis ulla ratio habita eſt. 11. Tum id mirari ſubit, quid fuerit, quòd Electori ante hoc pactũ jus ſuffragii in Comitiis regni ratione Prusſiæ depoſcenti reſpublica annuere gravaretur: apud Piaſeciũ chron. ad A. 1632. & 1633. Quod ſane ejusmodi eſt, ut intelligamus, Polonos ſecreto erga Electorem Germanosq; metu, noluiſſe eum in regni ſenatum & electionis con-*

ſilium

Digitized by Google

ſilium admittere: non ſecus, atq; Germani olim regem Bohemiæ Vladislaum, quòd idem eſſet Poloniæ rex, anno cIↃ cccc LXIIX. Senatu electorum Germanicorum prohibuerunt, atq; ea ex cauſa poſtero tempore reges Bohemiæ quoq; amiſerunt jus Comitiorum Imperialium. 12. *Quapropter Chriſtiani Ludovici Kalckſteinii machinatio contra Velavienſe pactum fœda ſanè fuit, quæ ne ageret radices, ac malum ſerperet ulteriùs, autor intra conatum deprehenſus, ac Regiomontum abductus eſt. Cujus mores & fatum ſingulari ſcripto comprehendit quidam anno cIↃ IↃc LXXI: conf. Henricus Brewerus lib: 3. hiſt. decennal. p. 254.* 13. *Non ſinit anguſtia ſpatii, ut omnia huc adferamus, niſi quòd addere viſum eſt de diverſis pactis & privilegiis primam Alberti Marchionis Anſpacenſis inveſtiturã ſecutis, cujusmodi vigente adhuc priori Marchionum linea, quæ in Alberto, ejusq; filio Alberto Friderico, & Alberti fratribus Georgio, Caſimiro ac Johanne non diu duravit, hæc fuerunt: Petricovienſe anno cIↃ IↃ LVI. Lublinenſe, anno cIↃ IↃ LXIX: quo lineæ Electorali quoq; jus eſt partum, & priorum marchionum familiâ extinctâ, ſolenni demùm poſſeſſione Johanni Sigismundo confirmatum: mox verò & præter familiam electoris tale jus jam ante adeptam, Marchionum altera quoq; linea atq; adeò domus Culmbacenſis & Onolsbacenſis pactione Bidgoſtienſi cum Sigismundo III. inita obtinuerunt ſucceſſionem in Pruſſiæ ducatum, ſi caſus caduci eſſet, ac deficeret linea electoralis.* 14. *Utq; nunc eſt ſuccedendi prærogativa inter duas dictas lineas, ita olim quoq; conſtituta fuit prærogativa majoratus inter prædictos fratres, Georgium, Caſimirum & Johannem.*

Erratum extantius §. 8. l. 5. vexatiobusq;, pro quo legendum vexationibusq;.

Digitized by Google

imperii clientela atq́ſuprema jurisdictione manſiſſe: Prilus, p. 200. Quod adeò verum eſt, ut mutato Alberti erga imperium obſequio ac fide, Waltherus Kronbergius in ejus locum ſurrogaretur, & in publicis imperii tabulis ſubſcriberet hoc modo: Waltherus à Kronberg, adminiſtrator magni magiſterii in Pruſſia, magiſter Ordinis Teutonicorum per Germaniam & Galliam *(in receſſ. Teuton.* Italiam) *vid. poſt Joh. Sleidan. ad A 1525. decretum comitior. Spirens. A. 1529: conſtitution* wider die Widerteuffer §. 7. *R. I. 1530:* §. *145: 1532:* §. *5. R. I. 1535: ejus vice Eberbardus Etzingen, A. 1541: 1542: 1544: rurſus eum repræſentavit legatus: eadem ſubſcriptione Wolfgangus conſpicitur in R. I. altero A. 1544. & 1545: 1548: 1551: 1555. 1557: 1559: poſt Wolfgangum nomen adminiſtratoris magiſterii in Pruſſia ſubſignavit Georgius 1566: ejus loco legatus 1567: 1570: A. 1576. Henricus, & vice ejus Volbrechtus Swalbacenſis, ac 1582. Johannes Achilles Iſung, 1592. Maximilianus Archidux, & qui ejus vicem geſſit Johannes Euſtachius Weſternachius, 1598: A. 1603: nomine ipſius Chriſtophorus Thumb, 1613: iterùm Weſternachius, 1641. Johannes Caſpar, 1654. Leopoldus Wilhelmus, ejusq́ tanquam adminiſtratoris Magiſterii in Pruſſia legatus. Quod indicio ſit, Pruſſiam, qua ad ordinis Mariani ditionem pertinuit, nondum ab Imperio Germanico pro derelicta fuiſſe habitam, niſi Auſtrii Electori Friderico Wilhelmo A. 1657: ſupremum in Pruſſiam jus à rege regnoq́ Poloniæ petenti, ipſimet ſuam in eo negotio operam navaſſent, & quia tunc de concordia inter regem Johannem Caſimirum remq́ publicam Polonicam & prædictum Electorem reſtituenda agebatur, omni ſtudio atq́ interpoſita per legatū auctoritate effeciſſent, ut petitionis compos fieret, & conſequeretur ſupremum Pruſſiæ ducatum. Enimvero Baro Liſola, Orator Leopoldi Cæſaris, hanc cauſam enixiſſimè tuendam ſuſcepit, & ut Brandenburgicus firmo atq́ indubitato*

pacto

Digitized by Google

pacto talē, neq; poſthac à rege & republica Polonica dependentē
ducis dignitatem obtineret, elaboravit. V. autor Maxim.
Gallic. p. 5: item ſcriptor Polonic. Maxim, & acta, quæ dicun-
tur, præliminaria tranſactionis Velavienſis. Quod tametſi
Imperium non expreſsè ratum habuit, tamen pro tacito ejus
conſenſu adferri argumenta poſſunt, eò quòd neq; paciſcentes
ſuper eo negotio interpellaſſet, neq; pacto inito, cujus notitia
ad omnes pervenerat, contradixiſſet, neq; diſſenſū quoquomodo
ac ulla ſolenni formula teſtatum feciſſet: quinimò hanc, dum
maximè ſuſcipi debuit, cauſam deſeruiſſet, & voluntatem
Cæſaris, qui ad pacem & pactum iſtud vehementer tunc incli-
nabat, tacitè approbaſſet, veteriq; adeò prætenſioni talē in mo-
dum renunciaſſe non ſine cauſa videri poſſet. Propterea ſi prima
Alberti tranſactio tanquam in præjudicium imperii facta, ju-
dicio Caroli V. imp. reſciſſa eſt, & quia is in propoſito perſevera-
vit, proſcriptione imperiali multatus eſt, apud Sleidanum com-
ment. l. 7. & 8: poſtea tamen gravibus de cauſis, & deprecan-
tibus pro eo neceſſariis mitiùs hæc res tractata eſt, ac decretum,
ut per interceſſionem de cauſa cognoſceretur, lib. 26.
Ab eo tempore cum ſe abdicaſſet imperio Carolus V. conquievit
quidem iſta controverſia, ſed ejuſmodi ſignificatio animi atq;
voluntatis, quæ ad derelicti titulum ſufficeret, nondum exta-
bat, quo factum eſt, ut juris conſervandi cauſa Waltherus
Cronbergus, & qui ei ſuffecti ſunt, titulo Magiſtri Ordinis u-
terentur, neq; ab eo unquam abſtinerent. Verumenimverò
præterquam poſſit eſſe dubium, utrum ſola illa & præter alia
juris documenta tituli ſcriptura ad ſuſtinendā prætenſionē legi-
timam ac validā ſufficiat, id quoq; eſt in ambiguo, an ſi manente
etiam uſu tituli, alia derelinquendi ſigna appareant, & ita
comparata ſint, ut præſumptione certiori, quàm ea eſt, quæ à
ſolo tituli uſu colligitur, innitantur, in lance hujus judicii præ-
ponderent, nec ne? quorum illud quidem videtur eſſe affirman-
dum.

Digitized by Google

dum. Nam id nunc non afferam, quòd quidam juriſprudentes exiſtimant, imperium eſſe ex genere earum rerum, quæ propter non uſum ſtatim pereant, & ſi non adſit caput imperans protinus eſſe deſinant, ſiquidem id dubium cenſeri poſſit, nec ita unquam definitum, ut certi aliquid ſtatuere liceat. Nam iſte non uſus ſi à non utendi & non retinendi dominii animo proficiſcitur, & per validas præſumptiones ac ſufficientes conjecturas intelligitur, non repugnaverim huic ſententiæ, cum per ratiocinationem à conſtitutione imperiorum deſumptam, & per viam juris ſocialis explicatam, omninò ita affirmandum eſſe videatur. Illud ſanè in parte hujus argumenti extra omnem dubitationem eſt poſitum, Magiſtrum Teutonici ordinis, poſtquam petenti auxilium non quidem denegatum, ſed non in tempore ſummiſſum eſt, ſe pro eo, qui extra imperii ditionem eſt, geſſiſſe. Quinimo jamtum anno 1512: de mente Magiſtri Marsani Ordinis ſubdubitatum eſt, imperii ne membrum profiteri ſe vellet, annon? R. I. 1512: §. 26. Den Hochmeiſter auß Preuſſen belangend/iſt betracht/nach dem der Handel begehrter Hülff an uns und die Ständt mercklich groß iſt/ auch noch nicht wiſſend / ob der Hochmeiſter ſich / alſ ein Glied/ zum Reich thun wölle / oder nit / *& quæ ibi ſequuntur auxilii, quod flagitaverat, dilationem attinentia. Quamobrem Carolus V. in literis ad Albertum ſcriptis ita aptè decenterq́; ſtylum temperat, ut ipſū ad concordiam & ea præſtanda, quæ præceſſores ejus regibus Poloniæ præſtiterunt, exhortetur, quanquam ſalvo ſuo & imperii jure, apud Priluſium p. 224: ùt ex actis ſequiorum temporum doceri poteſt, conſtatq́; aliàs, tunc ſaltem fuiſſe diſceptationem de jurejurando, quod ab Alberto recuſatum eſt, quia ſi id maximè præceſſores ſui Caſimiro regi præſtitiſſent, tamen id fuiſſet contra pacta ſuperiorum temporum, Sleid. lib. 5. & 8. Neq́; tamen nos diffitemur, poſteriora pacta futura fuiſſe valida, ſi, dum ea coaleſcebant,*

bant, Imperatoris atq́; Imperii conſenſus interveniſſet. Etſi autem ab initio non fuit legitima, & auctor ejus non poteſt abeſſe à culpa, tamen quin tacita poſtea conceſſione convaluerit, vix licet quòd ambigamus. Spectatq́; eò imprudentia Magiſtri & totius hujus ordinis, qui, cum de Pruſſia in formam circuli imperii *redigenda anno* cIↄ Iↄ XII. *in comitiis Trevirenſibus conſultaretur ſalutari conſilio repugnârunt, & Polonis adeò invadendi ſe, ac mutandi ſtatus ſui occaſionem dederunt. V. acta Comitiorum Trevirens. ad d. A. Gold. de reg. Boh. lib. 2. c. 16. n. 2. Veruntamen Gedanum & Elbinga olim circuli Saxonici jure continebantur, ſi maximè provincia ipſa non deſcriberetur in peculiarem circulum. Spreng. Luc. p. 68. Jamdiu autem eſt, quòd Gedanum & Elbinga Reipublicæ Polonicæ annumerantur, & Gedanum inſuper ſuffragium habet in Comitiis Polonicis, non ſecus atque Cracovia & Vilna, apud Piaſecium Chron. Polon. ad A. 1632. Ex quo intelligitur, præter Senatores ac ordinem equeſtrem, dictas Civitates quoq́; ſuffragio eſſe præditas: ſed hæc aliò pertinent.*

9. Alberto, qui primus Ducis titulo acquiſivit Pruſſiam, anno cIↄ Iↄ LXIX. ſucceſſit filius Albertus Fridericus, Princeps valetudine & animo imbecillis. Is cum regendo ducatui eſſet impar, beneficio regis Sigiſmundi reiq; publicæ ipſi datus eſt curator agnatus proximus Georgius Fridericus, quò & provideret rationibus infirmi Ducis, & vice ejus Ducatum Pruſſiæ adminiſtraret, fide priùs, quàm id munus conſequeretur, jurejurando data, ſi Albertus Fridericus vires & priſtinam judicii facultatem reciperet, ac filios

 exMa-

ex Maria Eleonora conjuge ſuſciperet, ſe ſine ulla interpoſita mora de adminiſtratione provinciæ deceſſurum eſſe. Antequam verò hæc fierent, & rex resq; publica hoc extremum curandæ Pruſſiæ auxilium experirentur, agnati Brandenburgici ad ſocietatem inaugurationis beneficiariæ admiſſi ſunt, *i.* ea lege, ut ſiquid Alberto Friderico humanitus eveniret, ſucceſſio ad ipſos deferretur: præcipuè Septemvir Brandenburgicus in eo operam ponebat, ut & dignitatis ſuæ, & obtinendæ ſucceſſionis cauſa legati ab ſe miſſi vexilla contingerent, atq; eo ritu Principum more inſtitutoq; jus in Pruſſiam ſibi & ſuæ familiæ paciſcerentur.

i. *Quid actum fuerit, cognoſcitur ex diplomate inaugurationis, in quo hæc leguntur.* Sacra regia majeſtas celſitudinem veſtram (*Albertum Fridericum*) per vexilli traditionem ſolenni ritu de feudo ducatus Boruſſiæ inveſtit, ac cæterorum Marchionum Convaſallorum (*Georgii Friderici Marchionis Anſpacenſis, Joachimi Friderici Electoris*) oratores ad contactum extremitatis vexilli clementer admittit, *etc. Inter* convaſallos *quoque fuit Septemvir Brandenburgicus Joachimus Fridericus, quem & denotare voluit Paulus Piaſecius Chron. p. 4. dum ſcribit.* Electoris quoque Brandenburgici Legati vexillum inſigne iſtius fiduciæ (*qua dictione feudum, licet non ſatis bene ac convenienter, indicat*) ſimul (quaſi eodem jure ſucceſſionem ejus ſpectantes) contingebant. *Vigore hujus pacti beneficiarii Johannes Sigiſmundus Georgio Friderico, Alber-*

Digitized by Google

Alberti Friderici patrueli & curatore, ac Joachimo Friderico Septemviro, ad quem ab exceſſu Georgii Friderici munus curatoris delatum eſt, mortuis, Pruſſiæ ducatum anno cIↄ Iↄc XI. adeptus eſt, atq; Annam Alberti Friderici ex Maria Eleonora Juliacenſi filiam in matrimonio habuit. Piaſecius chron. p. 274. Quanquam autem contra primam inaugurationem in comitiis Lublinenſibus anno cIↄ Iↄ LXIX. factam obteſtati ſunt Nuncii terreſtres, & haud dubiè eò digitum intendit Piaſecius, quando tradit, Electorem Brandenburgicum quaſi ſucceſſionem ſpectaſſe, tamen poſtea diverſis ac non dubiis privilegiis jus hoc confirmatum, & miſſo in poſſeſſionem ejus ducatus Johanne Sigiſmundo, reipſa atq; opere anno ſupra milleſimum ſexcenteſimum undecimo eſt impletum.

10. Cum Electores Brandenburgici hunc ad modum dominio beneficiario ac ſecura poſſeſſione Pruſſiæ fruerentur, anno cIↄ Iↄc LVII. Fridericus Wilhelmus, excelſo animo princeps, tranſactione Velaviæ cum rege regnoq; Polonico inita, novo & memorabili exemplo ſupremum ejus ducatus imperium acquiſivit, hoc jure atq; titulo pro ſe & omnibus maribus, quotquot deinceps ex familia Electoris rectâ ſerie deſcendent, ſeparatim à Germaniæ rationibus retinendum: *k.* ſi verò iis omnibus ac ſingulis quid humanitus eventurum eſſet, & tota adeò propago Electoris præter expectationem & contra vota omniũ deficeret, ſtatutum mutuo conſenſu eſt, uti Pruſſia priſtinam juris beneficiarii con-

Digitized by Google

ditionem reciperet, atque eâ lege ad ipſius agnatos rediret, tamdiu certo ſtabiliq; jure permanſura, usq; dum ſtirps Marchionum Brandenburgicorum in rebus humanis vigeat, ac habeat legitimos ſucceſſores.

k. *Vehementer errant, & vim actorum veritati adferunt, qui eam pactionem appellant Bambergenſem, ùt auctor maximarum ſtatus Polonici Germanicè anno 1670. editarum; nihilo veriùs docent, qui tranſactionem Brombergenſem nominant, ùt Pacificus à Lapide in Monzamban. not. & ſtrict. p. 51. Velavienſis enim dicenda fuerat ab oppido Pruſſiæ, in quo XIX. Septemb. A. cIↄ Iↄc LVII. coaluit, nomen ſortita, quæ extat in tractatibus pacis Coloniæ evulgatis: unde 1. conficio, maſculos deſcendentes ex linea electorali ratione atq; contemplatione primi acquirentis Friderici Wilhelmi veros ac legitimos ſupremi Pruſſiæ ducalis imperii hæredes eſſe: 2. agnatos lineæ ſive domus Culmbacenſis atq; Onolsbacenſis in caſu deficientis lineæ electoralis poſtliminiò futuros eſſe regis & regni Polonici beneficiarios, ſeu Vaſallos ratione Pruſſiæ ducalis, quã, ſi ad orbitatem redigeretur linea electoralis, primò domus Culmbacenſis, ſive Baruthina & hac extincta, Anſpacenſis obtineret. 3. excipi præfecturas Butovienſem & Lauenburgenſem, quas elector ac hæredes ſucceſſoresq; ejus jure pacti Velavienſis titulo beneficiario poſſidebunt. 4. iſti pacto convento hanc legem à rege req; publica Polonica dictam eſſe, ut quanquam Pruſſia ex feudali facta eſt allodialis, tamen ideo Germaniæ non accreverit, ſiquidem contractui Velavienſi ea lex data fuerit, ut elector non ratione imperii Germanici, ſed ex alia cauſa, ac ſeparatæ civitatis jure ſupremum Pruſſiæ ducatum obtineret: quam legem rex ac reſpublica Polonica dare non dubiè poterant, quia penes utrumque tunc jus dandæ hu-*

jus

jus legis erat, inquantum utriq; ſummum Pruſsiæ imperium competebat, quod extincta in ſolidum familia electorali recuperabunt quoq;, & redeunte ad agnatos dominio utili, recipient Pruſsiæ dominium directum. Quanquam autem id ab initio legitimè & à non domino ſit acquiſitum, tamen poſtero tempore præſumtione dereucti & longa poſſeſſione ac præſcriptione temporis convaluit, ut regi reiq; publicæ alienandi ſupremi Pruſſiæ imperii poteſtas eſſet. 5. Quocirca non facimus cum Philippo Andrea Burgoldenſi notit. imp. part. I. p. 170. & Pacifico à Lapide in not: & ſtrict. p. 51. qui opinantur, Pruſſiam ducalem ab Electore Friderico Wilhelmo rurſus imperio Germanico adjunctam eſſe. Johannes Wolfgangus Textor de rat. ſtat. cap. 19: p. 631: non ita quidem audacter hoc affirmat, exiſtimat tamen, aut ſaltem eò inclinat, ut putet, electorem teneri ad Pruſſiam Germaniæ poſtliminiò innectendam. Cujusmodi denuò incorporandi, ùt loquitur, obligatio haud difficulter per ea, quæ diximus, convelli poteſt. 6. Quod alioqui pactum ſupremi Pruſsiæ ducatus ad transverſales non ſit extendendum, facilè ex formulâ ejus liquet, quam adſcribere huc non gravabor, ut fontes, ex quibus hos rivulos deduximus, in promtu habeantur, qui cujusmodi ſint, conſtabit ex ſequentibus. Ducatum Pruſſiæ iis finibus circumſcriptum, quibus Sereniſſimus Elector illũ olim jure feudi, ante hoc bellum exortum poſſidebat, ipſe deinceps & deſcendentes ejusdem maſculi, ex toro ejus legitimè procreati, indeq; deſcendentes omnes, donec quisquam ſupererit ex deſcendentibus maſculis ſuæ ſerenitatis electoralis jure ſupremi dominii cum ſumma atq; abſoluta poteſtate ſibi habebunt, poſſidebunt, regentq; absq; omnibus antehac præſtitis oneribus. Quanquam verò ſerenisſimus Elector ejusq; deſcendentes omnes maſculi omni prorſus va-

ſallagii nexu, quo hactenus regi & reipublicæ Poloniæ obſtricti fuerunt, iisq; omnibus, quæ inde dependent, liberentur, non tamen perpetua feudi alienatio inde ſequitur: ſed deficientibus maſculis ex præmemorata linea legitima electorali deſcendentibus, ſereniſſimis regibus & reipublicæ Poloniæ jus ſuum integrum in præfatum ducatum reſervatur, & tali pacto præfatus ducatus à republica Poloniæ non avelletur, quæ tamen reſervatio interim ante caſum exiſtentem, juri ſupremi dominii ſerenitatis ſuæ electoralis, ejusq; deſcendentium nullo modo præjudicabit. Promittit etiam ſua regia majeſtas tam pro ſe, quàm ſucceſſoribus ſuis, ſe in caſu non exiſtentium deſcendentium ſpecialem habituros rationem agnatorum ſerenitatis ſuæ electoralis, nimirum domus Culmbacenſis & Onolsbacenſis: & officia collaturos apud regni comitia, ut caſu caducitatis exiſtente, etiam illi alii præferantur, & ad ſucceſſionem præfati ducatus admittantur, ſub iisdem feudi conditionibus & obligationibus, quibus antehac ſereniſſimus Elector ejusq; anteceſſores illum vigore inveſtituræ poſſederunt. 7. *Eſt autem inter agnatos Electoris ſucceſſione proximus Marchio Culmbacenſis, & ſi Electori hæredes maſculi defuturi eſſent, Pruſſiam ducalem tanquàm vacuam, ſibiq; jure beneficiario, certè in electore Joachimo Friderico per inveſtituram acquiſito, & ſubſequentibus temporibus ac noviſſimis pactis confirmato, debitam hæreditatem aditurus: ſiquidem hoc pacto cautum ſit, ut agnati, id eſt, ſuo quisq; ordine, ad dominium ac poſſeſſionem beneficiariam Pruſſiæ ducalis admittantur, neq; liberum ſit reipublicæ, quæſitum agnatione jus adimere, aut quoquomodo intervertere, ſed id omne ſalvum atq; integrum conſervabit, quod agnatis,*

gnatis, poſito eo deficientium maſculorum electoris caſu, ut hæredibus poſtliminiò feudalibus debetur: Nam hi non tanquam hæredes nexu beneficiario ſoluti, & tanquam ſui juris ac ut vocantur, allodiales, ſed tanquam feudales ſuccedent. 9. *Cæterùm executioni hujus pacti datus eſt annus ſupra milleſimum ſexcenteſimum ſexageſimus tertius, factâ illius juris, quod anno ſuperiori quinquageſimo ſeptimo datum impertitumq; fuerat, die 18. Octob. ſolenni declaratione, ut ejus, cujus Pruſſiæ ratione vaſallus antea fuerat, nunc ſocius fieret atq; fœderatus, quod colligas ex his pacti Velavienſis verbis:* quoties autem, finito hoc bello (*Suedo-Polonico*) novum aliud bellum contra Sereniſſimum regem ac rempublicam Poloniæ orietur, ſua ſerenitas electoralis ejusq; deſcendentes (*ex pacto, non dominio, quali antea viguit*) tenebuntur, 1500 pedites, & 500 equites regi ac regno Poloniæ ſubminiſtrare, *&c.* 10. *De epiſcopatu Varmienſi quoq; conſtitutum eſt, eo jure, quo antehac, poſſidendum eſſe, quod argumento ſit, nondum eſſe donatum jure ſeculi: uti id quidem cum rege Suediæ conventum fuiſſe, non ſine ſtomacho ipſe confitetur Andreas Olſowſkius cenſ. cand. Pol. Permoleſtè ſanè ferebat Johannes Sigismundus, quod Simoneta Epiſcopus Fulinatenſis, tanquam Nuncius Apoſtolicus ſibi inaugurationem Pruſſiæ beneficiariam adepto, obnunciaſſet, & propter ſuppreſſos Sambiæ & Pomeſaniæ epiſcopatus palam contradixiſſet, Vid. Paul. Piaſec. ad A. 1611. Verùm neq; tunc, neq; poſtea, neq; in hoc pacto Velavienſi ejus factæ contra obteſtationis ulla ratio habita eſt.* 11. *Tum id mirari ſubit, quid fuerit, quòd Electori ante hoc pactũ ejus ſuffragii in Comitiis regni ratione Pruſſiæ depoſcenti reſpublica annuere gravaretur: apud Piaſeciũ chron. ad A. 1632. & 1633. Quod ſanè ejusmodi eſt, ut intelligamus, Polonos ſecreto erga Electorem Germanosq; metu, noluiſſe eum in regni ſenatum & electionis con-*

ſilium

ſilium admittere: non ſecus, atq; Germani olim regem Bohemiæ Vladislaum, quòd idem eſſet Poloniæ rex, anno cIↃ cccc LXIIX. Senatu electorum Germanicorum prohibuerunt, atq; ea ex cauſa poſtero tempore reges Bohemiæ quoq; amiſerunt jus Comitiorum Imperialium. 12. Quapropter Chriſtiani Ludovici Kalckſteinii machinatio contra Velavienſe pactum fœda ſanè fuit, quæ ne ageret radices, ac malum ſerperet ulteriùs, autor intra conatum deprehenſus, ac Regiomontum abductus eſt. Cujus mores & fatum ſingulari ſcripto comprehendit quidam anno cIↃ IↃc LXXI: conf. Henricus Brewerus lib: 3. hiſt. decennal. p. 254. 13. Non ſinit anguſtia ſpatii, ut omnia huc adferamus, niſi quòd addere viſum eſt de diverſis pactis & privilegiis primam Alberti Marchionis Anſpacenſis inveſtiturã ſecutis, cujusmodi vigente adhuc priori Marchionum linea, quæ in Alberto, ejusq; filio Alberto Friderico, & Alberti fratribus Georgio, Caſimiro ac Johanne non diu duravit, hæc fuerunt: Petricovienſe anno cIↃ IↃ LVI. Lublinenſe, anno cIↃ IↃ LXIX: quo lineæ Electorali quoq; jus eſt partum, & priorum marchionum familiâ extinctâ, ſolenni demùm poſſeſſione Johanni Sigiſmundo confirmatum: mox verò & præter familiam electoris tale jus jam ante adeptam, Marchionum altera quoq; linea atq; adeò domus Culmbacenſis & Onolsbacenſis pactione Bidgoſtienſi cum Sigiſmundo III. inita obtinuerunt ſucceſſionem in Pruſſiæ ducatum, ſi caſus caduci eſſet, ac deficeret linea electoralis. 14. Utq; nunc eſt ſuccedendi prærogativa inter duas dictas lineas, ita olim quoq; conſtituta fuit prærogativa majoratus inter prædictos fratres, Georgium, Caſimirum & Johannem.

Erratum extantius §. 8. l. 5. vexatiobusq;, pro quo legendum: vexationibusq;.

Digitized by Google